

JOŽE BAJDA:

Ive s Krasa.

(Črtica.)

I.

Ive leži v postelji. Zaspati ne more. Na mizi še gori luč. Mati piše pismo. Zunaj tuli burja in zavija okrog oglov v noč.

Ive misli: »Mama piše ateku pismo. Ah, ta atek, koliko časa ga ni. Zaman ga čakata on, Ive, in mama. Dvakrat je že hodil sv. Miklavž okoli po hišah in nosil dobrim otrokom darov, dvakrat je že on, Ive, postavljaj bele ovčice pred jaslicami, a ateka še ni. Samo bele papirje pošilja domov. Ko jih mati dobi, pusti delo, si obriše roke v predpasnik in jih hiti vsa srečna odpirat in razgrinjat: »Ate je pisal!« In atek zna lepo pisati. Tako piše: »Pozdravljam, božam in ujčkam tudi moje drago zlato, Iveta...« Ali domov se ne vrne, da bi ga božal, ujčkal in objemal. Kdo ve, kod hodi? Mama pravi, da je v Argentini.

Ive se vzpenja na postelji in vprašuje:

»Mama, ali je daleč Argentina?«

»Daleč je Argentina. Spi, otrok, spi.«

»Mama, kdo ponese ateku pismo?« vprašuje dalje.

»Pismonoša mu ga ponese.«

»Ali pustiš, mama, da mu ga ponesem jaz?«

»Daleč je oče, otrok moj, ti bi ne mogel do njega.«

»Šel bi daleč, daleč, dokler bi ne prišel k ateku.«

»Ne bi prišel, ker je atek le še bolj daleč, obnemogel bi na cesti in umrl, tako bi bil truden.«

»Ali je Argentina daleč za brdom?«

»Daleč za brdom in hribom, zopet za brdom in hribom, nato za morjem in hribom, zopet za morjem in hribom, nato še za brdi in hribi; daleč je Argentina. Midva ne moreva tja. Zasp, otrok!«

»Jaz bi vedno hodil in hodil, pa bi ne bil truden.«

»Izgubil bi se na dolgi poti, otrok moj. Roparji bi te napadli na cesti in zveri bi te raztrgale v šumi.«

Ive ne vprašuje več mame, le potihem misli sam dalje...

Ko naposled utrujen zasp, se pretrga njegova misel kakor nit. Toda še v spanju najde zopet drugi konec. Njegova misel v sanjah prede dalje: išče Argentino in ateka.

*

Drugo jutro mu pravi mati ko po navadi:

»Na, Ive, vzemi pismo za očeta in nesi ga na pošto.«

Ive vzame pismo in ga nese na pošto. Po poti gre in misli: »Vem, kdo mi pokaže pot do ateka. Za pismom pojdem! Če ga najde pismo, ga najdem tudi jaz.«

V rokah stiska drobni papir, ki ga popelje k ateku v Argentino. Ko pride do poštnega poslopja, spusti pismo v majhen nabiralnik in od daleč opazuje in čaka, kdo bo pismo odnesel. Čaka dolgo, dolgo. Naposled se vendar odpro poštna vrata. Skozi nje stopi znanec s čepico na glavi — pismonoša. V roki drži vrečo, nastavi jo pod pisemski nabiralnik, odklene mala spodnja vratca z drobnim ključkom in pisemca zletijo v vrečo. Pismonoša zaklene zopet nabiralnik in odnese s seboj pisma. Vrne se, odkoder je prišel.

Ive čaka in misli: »Videl bom, kdaj ponese očetovo pismo naprej.«

Dolgo čaka. Solnce stoji že visoko in Ive čuti, da je lačen. Pa glej! Po cesti pribri avtomobil, kakršnega Ive še ni videl. Velik je skoraj kakor hišica in mnogo ljudi sedi v njem. Pismonoša je zdajci stopil na prag pred pošto. V roki drži vrečo z atekovim pismom. Avtomobil se ustavi tik pred pošto. Pismonoša vrže vrečo s pismi v avtomobil, ki odbrni dalje po široki cesti. Ive hoče za njim, toda voz se izgublja v prahu in brnenje ponehava v daljavi. Ive beži prašen po cesti. Lakote in truda ne čuti. Mimo njega drčijo drugi avtomobili, a za tistim, ki je odpeljal atekovo pismo, ni sledu. Deček bi rad vstavil enega izmed teh drvečih avtomobilov in bi poprosil gospoda v njem, naj ga vzame s seboj in popelje k ateku. Ive zajoče sredi ceste...

Pozno pod večer je našla Ivěta teta Marica iz druge vasi in ga pripeljala domov prestrašeni mami, ki je povsod iskala izgubljenega otroka.

»Izgubil se je bil,« je rekla, »našla sem ga sredi velike ceste.«

*

Mati je pri ognjišču. Ive se mota okrog nje. Zunaj je mrzla zima. Ledena burja sili pri oknih in vratih v hišo. Otroku je pusto od tuljenja vetra in mraza, stiska se k ognju in išče materine družbe.

Ive misli: »Ko se vrne atek, nam ne bo več silila mrzla burja v hišo. Zidali bomo novo hišo, ki bo lepa in velika skoraj kakor cerkev. Saj bo atek prinesel mnogo, mnogo denarja.«

»Kajne, mama, da je šel atek po denar?« vprašuje Ive.

»Da! Po denar je šel atek, da ga prinese svojemu Ivu,« odgovarja mati. Ive vprašuje dalje:

»Ali je v Argentini dosti denarja?«

»Dosti.«

»Ali ga je toliko, da bi ga bila polna naša miza?«

»Še več ga je.«

»Ali ga je toliko, da bi lahko napolnil z njim našo kuhinjo?«

»Toliko in še več.«

»Ali bi lahko napolnil kuhinjo, izbo in kaščo?«

»Lahko.«

Ivu se iskre oči. Ive misli: »Oj ti nespametni atek, zakaj ga le ne vzameš in prineseš domov mamici in Ivu, da sezidajo novo, veliko hišo, ki ne bo Pipanova, ampak naša.«

Ive pravi:

»Jaz bom ateku pisal in ga pokregal, ker tako dolgo ne prinese denarja in ker ne pride tako dolgo domov.«

»Čakaj, otrok, ko boš velik in boš znal pisati, mu boš pisal. Takrat se gotovo vrne,« pravi mati.

Ive čaka, čaka. Rad bi bil že velik, rad bi znal pisati ateku, dolgo pismo bi mu pisal. Ive čaka, da bo velik. Težko in bridko mu je pri mladi duši.

II.

Ivu je šest let in sedmega pol. Davi ga je mama prebudila navsez zgodaj in mu rekla:

»Vstani, Ive! Velik si, danes pojdeva v šolo, da te ondi nauči gospod učitelj pisati in čitati atekova pisma.«

Sedaj stoji Ive z mamico pred prijaznim gospodom učiteljem, ki ima lepo obleko, svetle čevlje toda temno srajco.

Ive misli: »Takšen in le še večji gospod bo naš atek, ko se vrne.« Ive gleda zaupljivo gospoda učitelja, ki nekaj piše za mizo. Saj ga bo on naučil pisati ateku pismo.

Zdajci je vstal gospod učitelj izza mize. Matere odhajajo. Ive stoji pri klopi. Mati ga boža po licu in pravi:

»Priden bodi in lepo se učil!«

Mati odhaja za drugimi ženami.

Ive misli: »Kako bi ne bil priden in kako bi se ne učil rad, če pa se bom učil pisati ateku pismo?«

Drugi otroci so že sedli v klopi, Ive še stoji. Naposled spozna v klopi Očeričevega Ceneta. K njemu sede.

Gospod učitelj stopi pred tablo in začne nekaj govoriti. Ive posluša. Čuje, toda razume nič. Kaj da pravi? Votlo in tuje se prelijevajo glasovi in love po prostorni šolski sobi, nikomur niso podobni. Gospod učitelj govori še glasneje, že kriči in maha divje z rokami. Ves zardel je v obraz in dolgi črni lasje so mu padli na čelo. V sobi

vlada grobna tišina. Kdo ga je neki razjezil? Otroci se potuhnejo v strahu.

Nato gospod učitelj obmolkne, gre za mizo in gleda v knjigo.

Ive misli: »Čuden je ta gospod učitelj. Nihče ga ne ujezi, toda on vpije na ves glas nerazumljive besede, trese se, maha z rokami in kar gori od jeze. Kdo ve, kaj je pravil?«

Le tri besede je Ive ujel na uho med govorom, da so mu bile napol znane. Bile so: »scuola«, »italiano« in »bandiera«.

Gospod učitelj zdajci odpre usta in čita glasno iz knjige:

»Baiek Antonio!...«

V zadnji klopi vstane Bajčev Tonček, ki je že lani hodil v šolo, in zakriči na glas:

»Presente!«

Gospod učitelj kliče dalje vse starejše učence po vrsti. Ti naglo vstajajo in zakričijo neko nerazumljivo besedo, ki pomeni, da so prisotni. Gospod učitelj odpre sedaj novo stran, pogleda po otrocih in zakriči:

»Krust Giovanni!«

Nihče ne vstane.

Gospod učitelj gleda vprašujoče.

»Ti, Hrastov Ive, si na vrsti, vstani!« zavpije Ivu Bajčev Tonček iz zadnje klopi. Ive je zmeden. Čul je besedi; prvo je razumel, druge pa ni. Tudi med besedo, ki jo je razumel, in med njim ni našel nobene zveze, saj on ni kradel. Gospod učitelj se vznemirja. Od zadaj se čuje šepet: »Ive, vstani!« Ive vstane in molče čaka, kaj bo. Gospod učitelj čaka nekoliko in ga motri preteče, nato vzkipi:

»Gridi, asino!« (Kriči, osel!)

Ive ne ve, kaj bi in kako. Ponovi na glas za učiteljem:

»Gridi, asino...«

Gospod učitelj kriči nadenj še nekaj, kar Ive ne razume, nato mu zamahne z roko, naj sede. Ive sede in joče.

Gospod učitelj kliče dalje čudna in spačena imena. Otroci ne vedo, kam bi z njimi. Gospod učitelj se jezi. Ko je končal, stopi razkoračeno na šolski oder, pokaže s prstom nase in reče:

»Io sono signor maestro.«

Zadnji dve besedi je dolgo ponavljajal. Nato so se jih vsi učenci naučili na pamet. Gospod učitelj je kazal s prstom nase, otroci so govorili: šjor majstro. Gospod učitelj je zmajal z glavo, češ, da ni še dobro. Besede so se mu zdele preveč spačene, nato pa se je vendar utolažil.

Tako je ostal sedaj gospod učitelj »šjor majstro«.

Ko je prišel Ive iz šole domov, ga je vprašala mama:

»Kaj si se naučil, Ive?«

»Gridi asino in pa šjor majstro,« pove Ive. Mati se je bridko zamislila in ni več vprašala.

*

Ive je hodil od tedaj vsak dan v šolo. Njegovo zaupanje v tujega učitelja, ki ni razumel njegovega jezika, je izginilo že koj prvi dan. Splahnelo je tudi veselje do šole. Mrko so gledale šolske stene in odbijale nerazumljive besede. Učitelj jih je govoril v svojem sicilijanskem narečju tujega jezika, on sam jih je tudi poslušal. Otroci jih niso poslušali. Če so jih tudi, jih niso razumeli. Njih misli so se lovile neprestano na paši, na cesti in na vasi, kjer je bilo življenje tako lepo in pestro, saj ga je lepšala in pestrila ljubka domača govorica. Tu so po šoli in pred njo igrali za gumbje, delali brleze iz papirja in lesa, gonili obroče in tako dalje...

Med njimi je bil tudi Ive.

*

Mati piše pismo. Ive se mota po sobi. Že drugo leto hodi v šolo, sovraži jo, kakor sovraži tuji učitelj njega. Ne govori rad o šoli. Mati ga tudi ne vprašuje, kaj se je učil, samo vzdihuje. Kadar sta zvečer v temi za pečjo, mu mnogo pripoveduje. Njene zvonke in jasne besede mu prijetno božajo dušo. Ive misli na zgodbo, ki mu jo je mati pravkar povedala, in čaka, kdaj mati konča s pismom, da mu bo še pripovedovala.

Mati končuje. Pero se ji ustavi. Nato pogleda Iva in pravi:

»Sem pridi, Ive, in napiši še ti kaj ateku. Takole mu napiši: Dragi atek! Jaz sem že velik in hodim v šolo. Vrni se kmalu, če ne, pridem jaz po tebe. Midva z mamico te težko čakava. — Tako mu piši, Ive!«

Ive vzame pero in sede, da bi pisal. Neizrečno rad bi vlil na papir svojo misel in čuvstvo, da, še lepše in obširneje kakor mu je pravila mati, a ni znal. Poizkusil je, a naččekal je le čudna znamenja, ki jih je videl na šolski tabli. Mati je gledala in se čudila:

»Za božjo voljo, nekaj si se pa vendarle moral naučiti v šoli. Napiši tako, kakor znaš.«

Ive bi se najrajši razjokal. Nato je zbral vse pismeno znanje, ki si ga je pridobil v šoli. Bilo je revno, zgoščeno v en sam suh stavek v tujem jeziku, ki ga je v šoli dan na dan prepisoval in prerisoval s

table, dokler ga ni znal napisati na pamet. Mati je gledala na papir, Ive je napisal:

»Io sono un italiano.«

Ive — ubožček je gledal mater s čudnim ganotjem, nato je zajokal. Mati mu je vzela pero iz roke, ga pritisnila k sebi in jokala še ona. Pisma z Ivovim sporočilom pa ni odposlala ateku. Napisala je drugo pismo, ki ga je sestavljala čudo dolgo in je neprestano jokala nad njim.

Od tistega večera je začel Ive hoditi v novo šolo. Po večerji je sedel vsak večer z mamo k mizi; čitala sta. Poleg tuje v šoli se je Ive učil tudi materine abecede. Čudo hitro mu je šla v glavo. V vrsticah je iskal prijazne črke in jih pozdravljajl kakor stare znance. Sestavljajl jih je in pisal: »ate, mama, ive.«

Ive se je oprijel učenja z mamo z veliko gorečnostjo in z veseljem, kakršnega v šoli ni poznal. Učil se je, da bi napisal ateku prvo pismo . .

STANKO TRČEK:

Zrakoplavnice.

Znameniti poleti »Grofa Zeppelina« in »R 100« v poslednjem času so vzbudili v nas živo radovednost in željo zvedeti, kakšen je prav za prav tak zračni orjak, ki ga v resnici najbrže še nikoli nismo videli, pač pa ga vsaj po obliki že poznamo z raznih slik.

Zrakoplavnica ne potrebuje kril kakor letalo ali ptič, ker ne leti ampak plava v zraku, prav kakor plava ladja na vodi. Razlika je le v tem, da je voda mnogo gostejša od zraka; zato je ladja lahko težja in mnogo bolj naložena kakor zrakoplavnica, ki mora biti vkljub svoji velikosti lahka in zato tudi manj nosi.

Najočitnejše pri zrakoplavnici je njen trup, ki je po obrisu čisto podoben ribi: sprednji konec je zaokrožen in debelejši od priostrene krme. Taka oblika najgladkejše reže zrak. Trup je prevlečen s trdnim, gostim platnom, ki varuje notranjost pred vremenom. Platno je poličeno s posebnim ličilom, sicer bi ga dež in solnce kmalu uničila. Če platneno lupino odstranimo, odkrijemo pod njo zamotano sestavljeno, košu podobno ogrodje, zgrajeno iz znane lahke kovine, »aluminija«, ki mu je zaradi večje trdnosti primešanega nekaj jekla. Koš je razdeljen v kakih petnajst predelov. V vsakem je »balonet«, napolnjen s prav lahkim plinom, ki zrakoplavnico drži v zraku. Porazdelitev plina v več balonotov je potrebna radi večje varnosti. Zrakoplavnica je zelo velika in če bi ji vdeli en sam velik balon, bi se ta gotovo ponekod drgnil, naredile bi se luknjice ali kar luknje, skozi katere bi uhajal plin. Zrakoplavnica pa se ne more držati v zraku brez plina. Čisto drugače je, če vdelamo namesto enega velikega več malih balonov. Tudi če iz enega ali dveh uide ves plin, ga je v ostalih še vedno toliko, da zrakoplavnico drži v višini. Primer, da bi začeli puščati vsi baloneti hkratu, pa je docela neverjeten.

Zadaj na trupu ali, kakor pravimo, na krmi, so krmila, ki z njimi plovilo vodimo v vse poljubne smeri. Zrakoplavnica ne vozi le v desno ali levo, ampak tudi navzgor in navzdol. Zato ima dvoje kril: eno stoji navpično,